

RP 68/2001 rd

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av 17 § tingsrättslagen och 8 § lagen om häradsåklagare

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att bestämmelsen i tingsrättslagen om tingsfiskalers och notariers behörighet ändras. Syftet med lagändringen är att förtydliga gällande lag så att en tingsfiskal och, på förordnande av lagmannen, den som i minst fyra månader tjänstgjort som notarie skall ha rätt att fungera som ordförande i tingsrätten i en sammansättning med nämndemän i brottmål i vilka den åtalade inte är häktad och i vilka det för ett i åtalet avsett enskilt brott under de omständigheter som nämns i åtalet inte har före-

skrivits något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i två år.

Den bestämmelse som gäller biträdande åklagares behörighet i gällande lag motsvarar ovan avsedda bestämmelser om tingsfiskaler och notarier. Därför föreslås att också bestämmelsen om biträdande åklagares behörighet i lagen om häradsåklagare ändras.

Lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter att de har antagits och blivit stadfästa.

MOTIVERING

1. Nuläge och föreslagna ändringar

I tingsrättslagen (581/1993) anges vilka rättsklipningsuppgifter som de tingsfiskaler som tjänstgör vid tingsrätten och de notarier som utför domstolspraktik är behöriga att sköta. I regeringens proposition till riksdagen med förslag till tingsrättslag (RP 252/1992 rd, s. 11 och 12) var utgångspunkten den att domstolspraktiken är kompletterande utbildning i praktisk form som utförs genom arbete vid en tingsrätt. Avsikten var därför att ordna notariernas arbetsuppgifter så att de också ur utbildningssynvinkel skulle vara ändamålsenliga och meningsfulla. En notarie skall bli förtrogen med uppgifterna vid tingsrätten på ett mångsidigt sätt. Riksdagens lagutskott hade tidigare vid behandlingen av regeringens proposition med förslag till lagstiftning om förenhetligande av de allmänna underrätterna (LaUB 11/1986 rd) konstaterat att det i domstolspraktiken också bör ingå dömande. Således togs i tingsrättslagen in bestämmelser om hur den som utför domstolspraktik

också skall få erfarenhet av domaruppgifter.

Bestämmelsen i 17 § tingsrättslagen ger självständig beslutanderätt åt notarier i vissa mindre ärenden samt tillåter dem att fungera som ordförande i tingsrätten i enlighet med närmare bestämmelser i lagrummet i fråga. I detta lagrum följs principen om att notarien med ökad erfarenhet kan avgöra alltmer krävande ärenden.

I lagen om ändring av tingsrättslagen som trädde i kraft den 1 maj 1995 utvecklades tjänstestrukturen i fråga om tingsrätternas lagfarna medlemmar så att en ny tjänst som tingsfiskal inrättades mellan domare och notarie. Angående tingsfiskalens behörighet föreskrivs i 3 b § tingsrättslagen att denne utan särskilt förordnande är behörig att utföra alla de uppgifter som lagmannen kan ålägga en notarie att utföra. Således är tingsfiskalernas och notariernas behörighet sammankopplad enligt gällande lag. Till en tingsfiskals behörighet hör alla de uppgifter som lagmannen kan ålägga en erfaren notarie att utföra.

En viktig del av tingsfiskalernas och notariernas behörighet är att de har rätt att funge-

ra som ordförande i tingsrätten i nämndemannasammansättning. Med avseende på detta föreskrivs i 17 § 2 mom. 4 punkten tingsrättslagen att lagmannen kan förordnas som tjänstgjort som notarie i fyra månader att i enskilda fall fungera som ordförande i sammansättning enligt 2 kap 1 § rättegångsbalken, det vill säga i sammansättning med nämndemän, dock inte i brottmål i vilka den åtalade är häktad eller vilka, under de omständigheter som framgår i målet, kan leda till något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i två år. Detta begränsas dessutom av bestämmelsen i 17 § 3 mom. enligt vilken en notarie inte får förordnas att ensam eller såsom ordförande för tingsrätten behandla ett mål som på grund av sin art eller omfattning bör anses vara svårt att avgöra.

Frågan om hur 17 § 2 mom. skall tolkas har nu visat sig vara ett problem. I tingsrättslagens förarbeten togs inte uttrycklig ställning till vad som avses med uttrycket "vilka, under de omständigheter som framgår i målet, kan leda till något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i två år". Det är oklart om i detta fall avses det i lag bestämda maximistrafet för ett enskilt brott som avses i åtalet eller om det avser det gemensamma straffet då ett åtal gäller flera brott. Dessutom kan nämnda lagrum också tolkas på ett vidsträcktare sätt så att det avser det straff som de facto döms ut för ett brott.

I rättspraxis har nämnda lagrum hittills allmänt tolkats så att det avgörande varit de under åtal varande enskilda brottsstraffskala. En tingsfiskal och på förordnande av lagmannen en erfaren notarie har således ansetts kunna behandla och avgöra också sådana brottmål där åtalet gäller flera brott och det enligt 7 kap. 2 § strafflagen (39/1889) utmätta gemensamma straffets maximitid vore längre än fängelse i två år. En tilläggförutsättning har dessutom varit att tingsfiskalen eller notarien inte får förordnas att ensam eller såsom ordförande för tingsrätten behandla ett mål som på grund av sin art eller sin omfattning bör anses vara svårt att avgöra. I praktiken har denna tolkning inneburit att tingsfiskalen eller notarien till exempel vid sidan av ett åtal för grovt trafikfylleri samtidigt har kunnat pröva och avgöra ett åtal för äventyrande av trafiksäkerheten.

Högsta domstolen har dock i ett prejudikat av den 16 mars 2001 (HD 2001:30) kommit fram till ett annat resultat. Högsta domstolen tolkade i sitt avgörande lagrummet så att det oberoende av antalet brott som skall prövas avses det maximistraf som svaranden i ett och samma brottmål kan dömas till. I fallet ansågs att tingsrätten inte med tingsfiskalen som ordförande i nämndemannasammansättning var behörig att behandla ett brottmål där straff yrkades för grovt rattfylleri och äventyrande av trafiksäkerheten och i vilket den sammanlagda tiden av i de lag bestämda maximistraffen överskred fängelse i två år. Tingsrätten hade dömt ett bötesstraff i målet.

Högsta domstolens tolkning innebär att tingsfiskalernas och notariernas möjligheter att fungera som ordförande i tingsrätten i praktiken begränsas avsevärt. Det är mycket vanligt att flera än ett åtal behandlas i samma mål. Att dela upp målen vore varken ändamålsenligt eller möjligt med tanke på svarandens rättsskydd och bestämmande av gemensamt straff.

Det är ändamålsenligt att tingsfiskalernas och de erfarna notariernas behörighet att avgöra ärenden i tingsrätten i en sammansättning med nämndemän i allmänhet avgörs enligt brottstyp och det straff som kan utdömas för brottet. Härvid kan man klart bestämma gränsen för hur grova brott en tingsfiskal eller notarie får behandla. Däremot skall tillämpning av 7 kap. 2 § strafflagen om bestämmande av maximitiden för gemensamt straff inte påverka saken. Ett gemensamt straff som kan utdömas samtidigt för flera brott reflekterar inte på ett lika entydigt sätt målets art och svårighetsgrad som det straff som kan utdömas direkt för en enskild typ av brott.

Därför föreslås att 17 § 2 mom. tingsrättslagen förtydligas så att det klart framgår att tingsfiskalen och på förordnande av lagmannen den som tjänstgjort som notarie i fyra månader har rätt att fungera som ordförande i tingsrätten i brottmål där den åtalade inte är häktad och där det för ett i åtalet avsett enskilt brott under de omständigheter som nämns i åtalet inte har föreskrivits något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i två år. Såsom ovan har konstaterats motsvarar den föreslagna ändringen i ordaly-

delsen också etablerad rättspraxis före högsta domstolens prejudikat. I rättspraxis har det till denna del inte uppstått några rättsskyddsproblem.

I övrigt föreslås inga ändringar i notariernas och tingsfiskalernas behörighet. Bestämmelsen i 17 § 3 mom. tingsrättslagen enligt vilken en notarie inte, och således inte heller en tingsfiskal, får behandla ett mål som på grund av sin art eller sin omfattning bör anses vara svårt att avgöra ändras inte vilket innebär att svåra mål fortfarande inte hör till deras behörighet.

Det avgörande med tanke på beslutförhållningen är fortfarande straffskalan i den straffbestämmelse som i det aktuella fallet skall tillämpas på en gärning som begåtts under de omständigheter som nämns i åtalet. Däremot inverkar de allmänna straffnedsättningsgrunderna, såsom ungdom eller minskad tillräknelighet, inte på saken.

Bestämmelserna om biträdande åklagares behörighet i 8 § 2 mom. lagen om häradsåklagare (195/1996) motsvarar till innehållet bestämmelserna i 17 § 2 och 3 mom.. Därför föreslås att också bestämmelsen om biträdande åklagares behörighet ändras på samma sätt som tingsrättslagen.

2. Propositionens verkningar

Propositionen har inga direkta verkningar på statsekonomin. Propositionen ändrar rättsläget så att det motsvarar praxis före högsta domstolens prejudikat. De föreslagna ändringarna stärker det gällande notarie- och tingsfiskalsystemet och säkerställer att den

som tjänstgör som tingsfiskal och en notarie som utför domstolspraktik också i fortsättningen sköter uppgifter som motsvarar deras erfarenhet.

3. Beredningen av propositionen

Propositionen har utarbetats som tjänstearbete vid justitieministeriet.

Det utkast som propositionen bygger på har varit på remiss hos presidenten för Helsingfors hovrätt, Riksåklagaren samt lagmännen vid Helsingfors och Vanda tingsrätter. Remissinstanserna förhöll sig positivt till förslagen.

4. Ikraftträdande

De föreslagna lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter att de har antagits och blivit stadfästa.

Förslagen i propositionen gäller bestämmelser om rättegångsförfarandet, vilka enligt etablerad praxis börjar tillämpas så snart de har trätt i kraft även på ärenden som anhängiggjorts före ikraftträdandet av en ny lag. Avsikten är också i detta fall att den nya lagen tillämpas på de ärenden som anhängiggjorts före lagens ikraftträdande. Därför behövs ingen särskild övergångsbestämmelse, utan lagen gäller omedelbart alla ärenden som är anhängiga vid domstolarna när den träder i kraft.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag**om ändring av 17 § tingsrättslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tingsrättslagen av den 28 juni 1993 (581/1993) 17 § 2 mom., sådant det lyder delvis
ändrat i lag 1326/1994, som följer:

17 §

—————
Dessutom kan lagmannen förordna den
som tjänstgjort som notarie i fyra månader att
i enskilda fall fungera som

1) medlem enligt 2 kap. 2 § rättegångsbalken,

2) medlem i fall som avses i 6 kap. 1 § rättegångsbalken,

3) medlem i sammansättning enligt 2 kap. 3 § rättegångsbalken,

4) ordförande i sammansättning enligt 2 kap. 1 § rättegångsbalken, dock inte i brottmål i vilka den åtalade är häktad eller i vilka det för ett i åtalet avsett enskilt brott under de omständigheter som nämns i åtalet har föreskrivits något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i två år.

—————
Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag**om ändring av 8 § lagen om häradsåklagare**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 22 mars 1996 om häradsåklagare (195/1996) 8 § 2 mom. som följer:

8 §

En biträdande åklagare som har tjänstgjort i detta uppdrag i fyra månader kan handha enskilda brottmål i vilka det för ett i åtalet avsett enskilt brott under de omständigheter som nämns i åtalet inte har föreskrivits något annat eller strängare straff än böter eller

fängelse i två år. En biträdande åklagare får dock inte handha ett brottmål som skall anses vara beroende av tolkning eller är oklart eller annars svårt att avgöra, och inte heller ett brottmål där den åtalade är häktad.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 11 maj 2001

Republikens President

TARJA HALONEN

Minister Olli-Pekka Heinonen

1.**Lag****om ändring av 17 § tingsrättslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tingsrättslagen av den 28 juni 1993 (581/1993) 17 § 2 mom., sådant det lyder delvis
ändrat i lag 1326/1994, som följer:

Gällande lydelse

17 §

Dessutom kan lagmannen förordna den
som tjänstgjort som notarie i fyra månader
att i enskilda fall fungera som

- 1) medlem enligt 2 kap. 2 § rättegångsbalken,
  - 2) medlem i fall som avses i 6 kap. 1 § rättegångsbalken,
  - 3) medlem i sammansättning enligt 2 kap. 3 § rättegångsbalken *eller*
  - 4) ordförande i sammansättning enligt 2 kap. 1 § rättegångsbalken, dock inte i brottmål i vilka den åtalade är häktad eller vilka, under de omständigheter som framgår i målet, kan leda till något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i två år.
-

Föreslagen lydelse

17 §

Dessutom kan lagmannen förordna den
som tjänstgjort som notarie i fyra månader
att i enskilda fall fungera som

- 1) medlem enligt 2 kap. 2 § rättegångsbalken,
  - 2) medlem i fall som avses i 6 kap. 1 § rättegångsbalken,
  - 3) medlem i sammansättning enligt 2 kap. 3 § rättegångsbalken,
  - 4) ordförande i sammansättning enligt 2 kap. 1 § rättegångsbalken, dock inte i brottmål i vilka den åtalade är häktad eller i *vilka det för ett i åtalet avsett enskilt brott under de omständigheter som nämns i åtalet har föreskrivits* något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i två år.
-

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag**om ändring av 8 § lagen om häradsåklagare**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 22 mars 1996 om häradsåklagare (195/1996) 8 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse

8 §

En biträdande åklagare som har tjänstgjort i detta uppdrag i fyra månader kan handha enskilda brottmål som under de omständigheter som framgår i målet inte kan leda till annat eller strängare straff än böter eller fängelse i två år. En biträdande åklagare får dock inte handha ett brottmål som skall anses vara beroende av tolkning eller är oklart eller annars svårt att avgöra, och inte heller ett brottmål där den åtalade är häktad.

Föreslagen lydelse

8 §

En biträdande åklagare som har tjänstgjort i detta uppdrag i fyra månader kan handha enskilda brottmål *i vilka det för ett i åtalet avsett enskilt brott under de omständigheter som nämns i åtalet inte har föreskrivits något* annat eller strängare straff än böter eller fängelse i två år. En biträdande åklagare får dock inte handha ett brottmål som skall anses vara beroende av tolkning eller är oklart eller annars svårt att avgöra, och inte heller ett brottmål där den åtalade är häktad.

Denna lag träder i kraft den 20 .